

Історія Української держави ХХ століття / Ісидор Нагаєвський. – К.: Український письменник, 1994. – 416 с.; **12.** Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919 – 1939 / Симон Наріжний. – К.: Видавництво ім. О. Теліги, 1999. – 272 с.; **13.** Павленко Ю. Сто найвідоміших українців / Юрій Павленко. – К.: Автограф:Орфей, 2005. – 640 с.; **14.** Пастернак Я. Археологія України / Ярослав Пастернак. – Торонто, 1961. – 791 с.; **15.** Пастернак Я. Мої зустрічі зі старовиною / Я.Пастернак // Український історик. – 1978. – Р.ХУ. – С. 63–75; **16.** Петегерич В. Іван Борковський – видатний археолог з Прикарпаття / В.Петегерич // Постаті української археології: Матеріали та дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип. 7. – Львів, 1997. – С. 86–87; **17.** Романюк Т. Навчання та дослідницька праця Ярослава Пастернака у період еміграції (1920–1928) / Т. Романюк // МДАПВ. – 2006. – Вип. 10. – С. 318–328; **18.** Романюк Т. Наукова діяльність Івана Борковського в Чехо-Словаччині / Т. Романюк // МДАПВ. – 2008. – Вип. 12. – С. 448–453; **19.** Ян Фролік – директор археологічного відділення Празького граду ЧАН м. Прага // Радіоспогади 2 травня 2007 р. м. Прага, радіозапис в особистому архіві

УДК: 94:329.7(477.82),1921/1939”

автора; **20.** Шендеровський В. Нехай не згасне світ науки / В.Шендеровський. – К.: Рада, 2006. – Кн. 2. – 327 с.; **21.** Енциклопедія українознавства / Голов. ред. В.Кубійович. – К.: Глобус, 1993. – Т.1. – 400 с.; **22.** Filip I. Ivan Borkovsky // Archeologicke rozhledy. – 1967. – Ceskoslovenska Akademie VED. – ROCNIK 4. – S. 429–432.

Yaroslav Levkun

Ivan Borkovskiy's Scientific and Public Activities

This article highlights the life, social, political and scientific work of outstanding Czech scientist Ivan Borkovskiy. He was born in Ukraine (1897–1976). Ivan Borkovskiy revealed «the Prague culture» and he was recognized worldwide as a scientific authority in the field of the Slavic archeology. It was the first time when his participation in the national liberation movement of the Ukrainian people and his work as a Rector of the Ukrainian Free University in Prague was researched on the basis of the Prague Archives.

Key words: the Ukrainian Free University, the Ukrainian Galicia Army, Sich rifleman, Prague type, modern Czech medieval archeology.

© Іван Цимбалюк
(м. Луцьк)

СПОРТИВНО-МАСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНИ (1921-1939 рр.)

У статті розглядається процес формування туристичних, спортивно-масових та гімнастичних осередків. Здійснюється спроба проаналізувати діяльність ряду культурно-освітніх громадських організацій у сфері поширення фізичної культури, туризму в часи Другої Речі Посполитої, яка проводилась протягом 20–30-х рр. ХХ століття у Волинському воєводстві. Звернута увага на шляхи, методи формування туристичних маршрутів, проведення спортивно-масових заходів, організацію різного роду туристично-екскурсійних походів як по історичних, так і культурних місцях Західної України.

Ключові слова: спортивні товариства, громадські організації, туризм, екскурсії, Волинь.

Актуальність заявленої теми полягає у тому, що вивчення історії розвитку туристичних відносин, культурної спадщини, теоретичних набутоків сприятиме поширенню туристичного руху, ідей фізичної культури та спорту в сучасних умовах.

Розглядаючи наукову бібліографію проблеми, слід наголосити, що вивченню поширення та популяризації ідей фізичної культури і туризму на території Волині приділяли увагу такі дослідники як О.Завадська, Б.Савчук, І.Левчанівська та ін. Всі вони акцентують увагу на окремо взятих факторах, які впливали на розвиток фізичної культури, туризму на західноукраїнських землях у досліджуваний період.

Метою даної публікації є з'ясування та вивчення досвіду громадських організацій у популяризації фізичної культури та туризму у міжвоєнний період.

«Здорова думка в здоровому тілі» – справа надзвичайної ваги не лише для сьогоденної молоді, але й прийдешніх наших українських поколінь. Як би селянин знав, що фізичне виховання дитини дійсно приносить велику користь, то сьогодні з певністю можна було б сказати, що по вулицях міста, містечка чи села підчас загальнодержавних чи то національних свят струнками рядами проходили б сотні нашої молоді, а коли батьки та матері будуть свідомими українцями та знатимуть свою націю, то наша молодь напевно буде марширувати в національному вбранні і з великим гонором нестиме національний прапор...

Запитайте селянина-поляка, чеха, німця, запитайте жида, кожен з них знає історію своєї нації, своєї релігії, знає своїх великих людей, шанує їх пам'ять, а ми українці нажалі ні. Батько й мати на селі темні – для них темна незрозуміла справа фізичного виховання дітей як темне й інше культурне життя» [7, с. 3].

Вагоме значення мали спортивні заняття, які були обов'язковим елементом для проведення пластових сходів, зустрічей, з'їздів, таборів. Свої вміння у гімнастиці, пластовому вишколі та спорті пластуни демонстрували на спеціальних пописах (привселюдний виступ). Вперше з таким пописом волинський Пласт виступив на Олександрійському з'їзді в серпні 1927 р.

Мандрівки і табори виховували у пластунів «культ героїв», який спирався на героїчну спадщину і традиції українського народу. Одним з перших кроків на шляху становлення «культу героїв» було обрання назви куреня. Пластуни також відновлювали та охороняли могили

відомих і безіменних патріотів, давали тут клятву боротися за створення Української держави. Така діяльність була протестом проти польської влади та засвідчувала участь молоді у процесі державотворення і той факт, що на зміну полеглим героям, придуть нові борці.

Окрім пластових гуртків на Волині починають створюватись і спортивні клуби. Так був створений спортивний клуб «Горинь» у Рівному, у ньому була найкраще розвинена секція копаного м'яча. „Попри тяжкі матеріальний стан молодь не падає на дусі і йде вперед, доказом чого є заложення струнної оркестри і пінг-понгової секції, яка вже 29 грудня 1936 р. розіграла товариські змагання з секцією К.С. «Спарта» в Рівному. У Рівному також ходить «Погонь» [4, с. 4].

«Горинь» досить швидко вкорінився і поширив свою діяльність. Так загальне число членів становило 83 особи. Окрім суто спортивної діяльності він займався і культурно-освітньою. Так було проведено забаву «Масковий бал», що спричинив до поширення й поглиблення товариських відносин і дружнього співжиття. Діяли секції: копаного м'яча, боксерська, пінг-понгова, музична й забавово-розривкова. Секція копаного м'яча провела 8 товариських змагань. Найцікавішими були змагання з Українським спортивним клубом «Гарт» зі Здолбунова 24 травня 1936 р. в Рівному з нагоди 10-ї річниці смерті бл.п.Отамана військ УНР Симона Петлюри. Боксерська секція влаштувала 12 січні 1936 р. товариські змагання з боксерськими секціями клубів «Стшелец» і «ВКС» у Луцьку. Музична секція має 12 членів, хор ревелерсів – 6 членів. Ними було проведено 6 забав.

У міру можливості Клуб брав чинну участь у працях різних товариств, організацій, громадських установ, святках, академіях і т.д., спричиняючись до піднесення та посилення громадської праці і національної свідомості серед молодшого громадянства. Свято С.Петлюри 24 травня 1936 р. відбулося вперше на цій Волині на площі під відкритим небом. Клуб перебрав на себе функцію розпорядників на час тривання урочистостей. Старше громадянство не до оцінює, а молодше не належно ставиться до діяльності спортивних товариств. Осередки спортивного клубу є в Здолбунові, Луцьку, Радивілові, Дубно, Ковелі [2, ф.30, оп.18, спр. 484, с. 4].

Упродовж 20-х років гімнастично-спортивні організації відновлюють видавництво – часописів «Спорт», «Спортові Вісти», «Сокільські Вісти», «Луговик».

Польська влада переслідувала й заборонила діяльність гімнастичного товариства «Січ». Тому в березні 1926 року на основі «Січей» було створено товариство «Луг». Його очолив колишній генерал-хорунжий армії УНР Р.Дашкевич. Для організаційного зміцнення товариства з липня 1926 р. виходить щомісячник «Вісти з Лугу», а також було підготовлено «Підручник для руханково-пожарничих Січей та Лугів».

Спортивний гурток «Юнак» який діяв при Луцькій українській гімназії згодом перетворився в

клуб з багатьма секціями: музичною, драматичною, спортивною, жіночою, радіолюбителів, есперанто. Була редакційна колегія, яка видавала неперіодичний журнал «Промінь» і стінну газету «Шуліка». На початку 20-х років був гурток самоосвіта, який видавав рукописний журнал «Багаття». Спортивна секція мала свій човен «Лілея».

Різного роду громадськими організаціями велика увага приділялась фізичному вихованню населення.

Статут єврейського спортивного клубу «НАКОАН» в Дубно передбачав «пропаганда і підготовка: гімнастика, футбол, теніс, атлетика, плавання, веслування, ковзання. Членом клубу міг бути будь хто від 21 року життя і лише з євреїв. Особи які не досягли 21 року мали право брати участь у всіх гімнастично-спортивних забавах без якихось внесків і без прав членів». Керівними органами були загальні збори і збори відділів [1, ф.46, оп. 9, спр. 42, арк. 6].

Не були винятком і українські товариства «Просвіта». Так, у травні 1920 р. розпочала діяти ініціативна група при Луцькій «Просвіті» по створенню молодіжного відділу «Сокіл». Проте, цю справу перервали воєнні події. Та вже наступного року тут виникає «Гімнастично-фізичний відділ», а влітку 1923 р. він перетворюється в «Спортивну секцію». Яку вів М.Горбатенко. В лютому 1924 р. вона набула вже сталої назви «Підсекція фізичного виховання», однак поширила свій вплив лише на місто. В ній у різний час займалося переважно 20-40- дітей. Оскільки власного спортзалу не було, підсекція діяла переважно в літні місяці. Вона активізувала свою діяльність і зроста чисельно в 1926 р., коли в громаді с. Черчиці за рікою Стир була придбана площа під спортивний майданчик. Тут головним чином проводились всі руханкові вправи та ігри [3, с. 32].

Як згадує І.Левчанівська, вихованка Луцької української гімназії: «Недалеко дитячої лікарні, біля Черчицького кладовища, там, де тепер пісок лежить, був спортивний майданчик з високим стовпом, на який вшали мотузки для гігантський кроків. Мали ми крокет, серсо, футбольний м'яч – грали руками щось подібне до волейболу (тоді ще про нього в Луцьку не знали, знали лише теніс, але у нас не було відповідного майданчика, та й ракетки були задорогі для нас)» [6, с. 341].

Молодіжно-спортивна секція «Якор» створилась при рівненській «Просвіті» в 1922 р., члени якої (біля 30 чоловік) займались легкою атлетикою та гімнастикою, а головне – футболом. Футбольна команда часто змагалась з єврейськими та польськими клубами, збирала багато болільників. Змагання закінчувалися перемінним успіхом. При Ковельській «Просвіті» в 1924 р. під проводом М.Муровця була створена спортивна секція на взірць єврейського клубу. Знайшов відгук їх почин щодо підготовки вчителів по проведенню спортивних сокільських вправ, для чого запросили інструктора. Однак після кількох занять секцію заборонили. Ще деякий час молодь займалась футболом, та незабаром й ця секція розпалась.

Відкритий влітку 1927 р. при Дубенській «Просвіті» «Діточний клуб» на початку розвивався гарно. Його організатори прагнули поєднати моральне та фізичне виховання майже 30 юнаків і дівчат, що гуртувались при ньому. Про те розвинути свою діяльність він так і не встиг.

На XIV загальних зборах Рівненської повітової «Просвіти», які відбулися 13-14 березня 1927 р. і в яких взяло участь 200 чоловік, одним з поставлених на обговорення питань була робота зі шкільною молоддю. У прийнятому рішенні зазначалося, що члени «Просвіти» повинні більше уваги приділяти фізичному вихованню і загартуванню молоді через молодіжне об'єднання «Пласт». Було вирішено також налагодити співпрацю з верховною пластовою командою у Львові.

У системі пластового виховання важливе місце посідало активне пластування (мандрівництво і таборування). Воно створювало усі необхідні умови для фізичного виховання, військового загартування, поглиблювало почуття відповідальності за свій народ, цілісності і соборності українських земель. Пластові мандрівки (прогульки) проводилися з перших днів заснування осередку. Волиняни часто підкоряли туристичні стежки разом зі своїми галицькими колегами.

Організовувались різного роду туристично-екскурсійні походи як по історичних та культурних місцях Волині такі в Карпати, Краків та інші міста Польщі. Прогулянки та екскурсії ставали підготовкою до літніх і зимових таборів. Похідні умови життя сприяли доскональному вивченню місцевості, фізичному і моральному загартуванню молоді, формуванню вмінь і навичок необхідних у майбутніх визвольних змаганнях. У 1936 р. вперше на Волині були організовані курси екскурсодів по місту. Протягом двох тижнів усіх бажаючих (здебільшого шкільна молодь старших класів м. Луцька), під час читання лекцій з історії міста і пішохідних екскурсій, навчали мистецтву проведення екскурсії. Керівником курсів було призначено голову Луцького відділення краєзнавчого товариства Тадеуша Гумінського, а викладачами – головного хранителя Волинського музею Яна Фіцке; архівіста й організатора бібліотек – Юліана Нєца; керівника відділу мистецтв воєводської управи, мистецтвознавця Збігнева Рєвського.

У напрямі екскурсійної роботи плідно працювало Товариство охорони пам'яток минулого. Так, члени товариства провели кілька екскурсій: до с. Несвіч, що відбулася 10 травня; високим рівнем організації відзначалася поїздка до Польщі – 24–25 травня 1931 р. Планувалися поїздки до Кременця, Вишнівця, Збаража і Тернополя на регіональну виставку. Загалом у звіті що до роботи товариства за 1931 р. зазначалося, що протягом звітної періоду було організовано 12 подорожей. Відвідано Подєбіч, Несвіч, Корєць, Кременець, Вишнівець, Збараж, Тернопіль, Острог, Мізоч, Янову Долину. Відвідати Волинь була запрошена група туристів із Тернополя, яка прибула на запрошення товариства з метою огляду

природних особливостей та пам'яток Волині. Члени товариства активно працювали у напрямі збільшення кількості охочих до екскурсійних мандрівок шляхом заохочення широких кіл громадськості, а особливо шкільної молоді. Підтвердженням був той факт, що до проведення екскурсій такого характеру підходили зі всією відповідальністю. Так, зокрема, секретаріат товариства у співпраці з представником державної влади – референтом у справах туризму – з метою ефективної організації та проведення екскурсій для сільської молоді Луцького повіту склали план і маршрут двотижневої подорожі по території Волині й Тернопільського воєводства. Крім того, на одному із річних звітів на загальному засіданні членів товариства узгоджувався план екскурсій на наступний календарний рік. Протягом 1934–1936 рр. членами товариства було організовано 10 екскурсій краєзнавчого характеру, в яких узяли участь 826 осіб. Було прийнято одну подорожуючу групу з Варшави у складі 29 осіб. Вони відвідали Янову Долину, азальйові поля біля Рокитно. Планувалося провести від 10 до 15 екскурсій туристично-краєзнавчого характеру, а також організувати три «туристичних потяги» з Варшави на Волинь (Польська гора, Янова долина, Кременець) [7].

Товариство розвитку Східних земель, що діяло у Волинському воєводстві також проводили туристичні акції, зокрема, «Літо на Східних землях», попередньо провівши рекламну кампанію «Дні Полісся», «Свято виноградарства». Таким чином члени товариства намагалися заохотити громадськість до літнього відпочинку на території східних воєводств Польщі. Щороку в рамках такої акції товариство у співпраці з Міністерством комунікацій надавало туристам пільги на проїзд залізничним транспортом по території всієї Волині й Поділля.

Волинським краєзнавчим товариством було зроблено кілька спроб у справі створення заповідників на території Волинського воєводства. Товариство охорони пам'яток минулого проводило роботу у справі охорони, ремонту та консервації пам'яток архітектури. Так, товариство після кількох спроб усе ж таки отримало кредит від Люблінського консерваторського урядового округу в розмірі 1000 злотих, із них: на консервацію замку Любарта в м. Луцьк – 500 злотих і 500 – на парафіяльний костел в Єловичах. Стараннями товариства було отримано кредит у розмірі 2967 злотих на ремонт і охорону Татарської вежі в м. Острозі. Завдяки зусиллям членами товариства було закінчено ремонт обеліска біля населеного пункту Крупєць. До позитивних результатів роботи товариства можна віднести заходи, що запобігли пограбуванню Божої і Гострої гір під Кременцем, татарського цвинтаря в м. Острог, який став об'єктом зацікавлення збирачів старовини; знищенню старої липової алеї на шляху Вишнівець – Лози, яку збиралися зрізати. Члени Волинського краєзнавчого товариства надавали краєзнавчу та туристичну інформацію для шкіл, які по неї зверталися [7].

Комітет охорони місць бойових дій польських легіонів, що був створений при Товаристві розвитку Східних земель, займався підготовкою таких територій до відвідування туристами. Членами комітету розроблялися плани екскурсій по Волині місцями бойових дій. Було надіслано пропозицію до Міністерства освіти та віросповідань Польщі про включення до шкільних програм тем з історії земель, на території яких польські легіони проводили військові дії. Розроблявся проект зі встановлення на визначеній території інформаційних таблиць з історії проведених боїв. 29–30 квітня 1938 р. відбулося пленарне засідання Комітету в Рівному на чолі з головою генералом Ф. Зарицьким. У зібранні взяли участь представники влади з Варшави, а також волинський воєвода, куратор шкільного округу воєводства, представники ковельської і рівненської дивізій. У результаті довготривалих обговорень було прийнято рішення про створення туристичних осередків на території воєводства, видання путівника по місцях бойових дій та підготовку екскурсиводів із зазначеної проблематики.

Одним із вищеназваних форм туристичного руху було проведення виставок. Так, у 1928 р. відбулася Волинська виставка у м. Луцьк. У 1930 р. завдяки плідній роботі уряду Товариства опіки над пам'ятками минувшини було створено Воєводський виставковий комітет Міжнародної виставки комунікації і туризму під керівництвом волинського воєводи Я.Слешинського, проведення якої планувалося на осінь цього ж року в Познані. Члени товариства ґрунтовно готувалися до виставки. З метою проведення якісної підготовки спостерігачем було призначено Я.Сушинського. Члени товариства працювали в краєзнавчій секції комітету. Під час їх роботи було відібрано ряд предметів, матеріалів, які повинні були експонуватися на виставці в Познані.

Найбільші успіхи в роботі Волинського краєзнавчого товариства були представлені на комунікативно-туристичній виставці на тему «День Волині», яка проходила у Познані в 1930 р. Волинський відділ Польського краєзнавчого товариства протягом 1931 р. організував дві виставки: в період із 19 квітня до 3 травня проведено туристично-краєзнавчу виставку, в період із 6 до 16 грудня відбулася мистецька виставка. Вона проходила у головному корпусі гімназії. Тут експонувалися предмети, що були зроблені спеціалістами Волинського краєзнавчого товариства, які пізніше виставлялися на Міжнародній виставці в Познані. Такі, як пластикова туристично-комунікаційна карта Волинського воєводства, діапозитив панорами Кременця, модель замку Любарта, монастиря в Межиричі Острозькому, ряд збільшених художніх зображень воєводства, альбом із фотографіями краєвидів воєводства, виставка тканин, килимів, різноманітні ткацькі вироби й інші експонати, що носили краєзнавчий чи туристичний характер.

Під час проведення виставки у Луцькому міському кінотеатрі продемонстровано фільм під назвою

«Волинь». Виставку відвідало 1825 осіб. Журі у складі голови – В.Мадциського і членів – архітектора – Т.Краффта, художників – А.Єндрижевського і М.Рюбнера відзначили найкращі праці. В період 24 квітня 5 травня 1932 р. планувалося організувати виставку «Польських краєвидів». Виставка мала складатись із таких відділів, як живопис, графіка, фотографія, народні промисли, архітектура, природничий відділ. Починаючи з 1933 р., представники відділів Польського краєзнавчого товариства брали безпосередню участь у Волинських торгах, що відбувалися в Рівному.

Протягом 1934–1936 рр. члени Волинського краєзнавчо-туристичного товариства взяли участь у трьох виставках, де було продемонстровано громадськості інформацію про Волинь: листівки, фотографії з краєвидами різних місцевостей регіону. Молодь теж активно долучалася до організації виставок, часто відбувалися виставки, організовані вихованцями Кременецького ліцею. У вересні 1934 р. на Шостих рівненських торгах було представлено результати роботи по туристично-краєзнавчому напрямку роботи краєзнавчих товариств у краї у вигляді добре продуманого й оформленого намету. Останнього дня торгів було проведено конкурс фотографій, на якому відзначено 25 робіт. Окружний відділ Волинського краєзнавчого товариства виділив кошти для нагородження двох переможців: перший отримав винагороду у сумі 609 злотих, другий – 40 злотих. 27 січня 1935 р. була відкрита Кременецька туристична виставка у Львові [5, с. 156]. Її створювали з ціллю пропаганди туристичних і спортивних можливостей Кременця. Ця акція посприяла б збільшенню рівня зацікавленості туристами лижними і планерними теренами регіону. У створенні цієї виставки брала участь молодь Кременецького ліцею. Вона була ініціатором проведення цієї виставки, також займалася налагодженням контактів із необхідними посадовцями Львова, розміщувала експонати на виставці.

У 1937 р. у результаті плідної роботи була організована виставка проф. Булгака, яка включала кілька сот фото краєвидів та історичних пам'яток Волині. На виставці було продано чотири тисячі листівок і кілька десятків примірників «Путівника по Волині» за редакцією М. Орловича. На майбутнє за рахунок вилучених коштів після проведення виставок, планувалося видання брошур про річки Горинь, Стир, Ікву.

У результаті успішної діяльності Секретаріату товариства опіки над пам'ятками минувшини було отримано туристичні карти по залізничних станціях Волині. Внаслідок здійсненої роботи членами Польського туристично-краєзнавчого товариства і відповідно до рішення засідання Воєводської туристичної комісії воєвода м. Луцьк надіслав лист – звернення до окружного бургомістра з вказівкою до 15 липня 1933 р. вивісити інформаційні таблиці та вказівники, які б містили інформацію комунікаційний зв'язок, туристичні маршрути, ресторани, готелі

у регіону. З ініціативи воєводського туристичного осередку в м. Луцьк було створено у повітовому відділі м. Кременця і в садибах гмін туристично-інформаційні осередки. Завданнями таких осередків були: забезпечення комфортного перебування туриста на території, яким опікувався відповідний осередок, що включало проживання, харчування та переміщення по території. Така сітка пунктів була організована по всій території Волині й, зокрема, активізувалася робота з обладнання такого пункту в Кременці.

До обов'язків товариств також входило прокладання нових водних і наземних маршрутів, створення та обладнання стоянок – сховищ для туристів.

Волинське краєзнавче товариство протягом досліджуваного нами періоду брало участь у шести з'їздах: Загальнопольському з'їзді підтримки розвитку туризму і туристичного промислу, що відбувся 17 березня 1931 р. у Варшаві, а також на з'їзді референтів туризму, який проходив у Тернополі 2–3 липня 1931 р., і двох загальних з'їздах відділів Польського краєзнавчого товариства в Рівному та Сарнах. Представники Волинського краєзнавчого товариства були учасниками конференції з питань навчання платних екскурсиводів, що проходила 13 грудня 1931 р. у Варшаві на базі Польського краєзнавчого товариства, відвідали ювілейний – 25-й – з'їзд делегатів Польського краєзнавчого товариства, що був організований 12 квітня 1932 р. Члени Волинського краєзнавчого товариства протягом 1934–1936 рр. провели сім засідань секції лижників, одне – секції охорони природи, два – туристичної, два – пропагандової, два – секції човнярів, одне – скансенової [5, с. 156].

Фахівцями товариства було організовано ряд курсів. Одні з них, на які записалося 11 осіб, проводилися у період з 13 по 19 травня 1931 р. для екскурсиводів із водних шляхів. Після підбиття підсумків стосовно успішності навчання бажуючих було зафіксовано, що курси закінчили вісім осіб. Було також проведено

чотири курси для любителів лижного спорту. Планувалась організація навчального курсу для екскурсиводів, нові курси для лижників і розроблялася програма спортивних змагань.

Перспективними напрямками є проведення подальших досліджень щодо ролі громадських організацій у становленні та поширенні туристичної, спортивно-масової діяльності.

Джерела та література:

1. Державний архів Волинської області; 2. Державний архів Рівненської області; 3. Боровський В. До історії Українського «Пласту» на Волині / В. Боровський // Літопис Волині. – 1972. – № 10-11. – С. 31-41; 4. Волинське Слово. – 1937. – 7 січня; 5. Завадська О. Діяльність краєзнавчих товариств у сфері туризму в 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства / О. Завадська // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – Серія Історичні науки. – Луцьк: РВГ «Вежа», 2007. – С. 156-170; 6. Левчанівська І. Дозвілля учнів української гімназії (1925-1931 рр.) / І. Левчанівська // Роде наш красний... (Волинь у долях краян і людських документах). – Том. I. – Луцьк: Вежа, 1996. – 420 с.; 7. Українська нива. – 1931. – 1 лютого.

Ivan Tsybalyuk

Sport and Mass Activities of Voluntary Organizations in Volyn (1921-1939)

The article highlights the process of forming travel, sports and mass gymnastic centers. It attempts to analyze the activities of a number of cultural and educational NGOs in the dissemination of physical culture and tourism during the Second Commonwealth (Rech Pospolita) in 1920-1930. The author pays much attention to ways and methods of forming tourist routes, organizing sports events, various tourist excursion round the historical and cultural territories of Western Ukraine.

Key words: sporting societies, voluntary organizations, tourism, excursions, Volyn.

УДК: 323.11(477.85),,19/20”

© Михайло Чучко
(м. Чернівці)

ЕТНОДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ НА БУКОВИНІ в першій половині ХХ - на початку ХХІ ст.

У статті розглядаються проблеми статистико-демографічної характеристики населення буковинського краю в першій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Аналізуються та узагальнюються наявні статистичні дані (переписи періоду входження історичної Буковини до складу Румунського королівства, повоєнної доби та періоду демократії). На основі переписів населення визначається частка українців та румунів в загальній масі жителів краю. Розглядаються питання впливу міграцій на чисельність місцевого українського етнічного елементу. Також вивчається ситуація з українською меншиною в Сучавському повіті Румунії.

Ключові слова: Буковина, етнодемографічна ситуація, статистико-демографічна характеристика, населення, українці, румуни, Сучавський повіт.

Вивчення етноконтактних регіонів, зокрема таких як історична Буковина, продовжує залишатися актуальною проблемою історичної науки. Прикордонне розташування цієї землі на межі східнослов'янського та східнороманського етнічних масивів, а також наявність зон змішаного проживання українців та румунів (як автохтонного населення Буковини), зумовлюють зосередження уваги на дослідженні питання етнодемографічної ситуації в краї, особливо щодо періоду першої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Проблеми статистико-демографічної характеристики населення Буковини за молдавської та австрійської доби вже досить докладно вивчалися [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 14; 15; 18; 19; 20; 22; 25; 27; 29; 30; 31; 32; 34; 36; 37; 38; 40; 41]. Частково вивчалася також